

ՀՈՒՉ ԱՅԳԵԳԻՆԵԳՈՐԵՍՎԱՆ ՉՈՆԱԼ ԿՕՅՍՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
Труды виноградно-винодельческой зон. станции ССРА
Annales de la station oenologique d'Arménie (SSRA)

Վրաց.-ճառագրական սերիա

Դրույ 3

ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆԵՐԻ
ՄՇԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱԳՐՈՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ
ՋԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Կազմեց
Մ. ՄԱԼԽՍՅԱՆ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВСТОВОДЧЕСТВА
Младенки Наука
СССР

634
5-15

1935

ԵՐԵՎԱՆ

35-А 634
02973 15

14 AUG 2010

ՀՍԽՍՀ ԱՅԳԵԳԻՆԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՉՈՒՆԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
Труды виноградно-винодельческой зоны станции ССРА
Annales de la station oenologique d' Arménie (SSRA)

Գիտա-մասնագիտական շեփոստ Գրքակ Զ

ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆԵՐԻ

ՄՇԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱԳՐՈՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՉԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Կազմեց Մ. ՄԱՆԻՍՅԱՆ

02973-15

21 JUN 2013

19589

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Կենսագործելով Համ. Կ(բ)Կ. ԿԿ-ի 1931 թ. հոկտ. 31-ի պատմական վարչչումները, ներկայումս մենք ունենք խոչոր նվաճումներ Խորհրդային Հայաստանի այգեգործության բնագավառում:

Այս տեսակետից հատկանշական է այն, վոր 1932 թ. վերջում մենք ունեւինք 11686,9 հեկտար այգի, 1934 թ. վերջում՝ 12588,3 հեկտար, իսկ 1937 թ. նախատեսվում է այգիների տարածությունը հասցնել 17,000 հեկտարի: Նույնպիսի նվաճումների ցուցանիշներ ունենք և բերքապտության բարձրացման ասպարիզում: 1932—1933 թ. թ. մի հեկտարի միջին բերքը կազմում էր 34,2 ցենտներ, 1934 թ. (նախնական տվյալներով, Արարատյան դաշտի այգիների բերքի հաշվով)՝ 60 ցենտներ, իսկ 1937 թ. նախատեսվում է հասցնել 70 ցենտների:

Հրատարակելով Հողօտղիտմատի և Հայաստանի այգեգինեգործական զոնալ կայանի կողմից հավանությունը դրած «Սաղողի այգիների մշակության ազրոտեխնիկական ձեւնարկումներ»-ը, նպատակ ունենք, թեկուզ ամենափոքր չափով, նպաստելու այգեգործության ֆրոնտում աշխատողների գիտելիքների զարգացմանը:

ԳՅՈՒՂՀՐԱՏ

60234.67

ԱՅԳԻՆԵՐԻ ՊԱՐԱՐՏԱՑՈՒՄԸ ՅԵՎ ԶՈՒԿԸՆԹԱՑ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Պաշտոնի վազը, վորպես բազմամյա բույս, տասնյակ տարիներ ընթացքում սնունդ վերցնելով իրեն արամա-
դրված հողից, հետզհետե պակասեցնում և մարսելի սննդա-
նյութերի քանակը հոգում: Բերքատվության բարձրացման
տեսակետից, ագրոտեխնիկական մյուս աշխատանքների
շարքում, հետևաբար, առաջնակարգ տեղերից մեկն և գրա-
վում այդու պարարտացումը:

Պորհրդային Միության մեջ, այդ թվում և Պորհրդա-
յին Հայաստանում, քիմիական արդյունաբերության զար-
գացման հետևանքով, մոտիկ ապագայում հնարավոր կլինի
ստանալ հանքային պարարտանյութեր նաև այգեգործու-
թյան մեջ ոգտագործելու համար: Յերկրորդ հնգամյա պլա-
նի համաձայն Հայաստանի այգիներում 1936 թվից գոր-
ծադրվելու յեն 892,1 տոնն հանքային զանազան պարար-
տանյութեր (կայցի ցիանամիդ և սուպերֆոսֆատ): Սա-
կայն այգիների պարարտացման համար, հենց այս տար-
վանից, ինչպես և հետագայում, պետք և ոգտագործել տե-
ղերում յեղած մի շարք պարարտանյութեր (զոմաղը, մո-
խիր, խաննաղը):

Այն շրջաններում կամ դյուղերում, ուր հնարավոր և
զոմաղը վերցնել այգիների համար, պետք և աղբն այգի
փոխադրել մարտի սկզբից մինչ այգեբացի սկսվելը: Թարմ
զոմաղը լավ և փոխադրել աշնանից և թողնել կույտերով
մինչև գարունը: Առաջին հերթին պետք և պարարտացնել այն

այգիները, փորոնց քարքարոտ, ավազային հողն ավելի յե աղքատացել, նվազել վազերի աճումը և ակնհայտորեն ընկել է բերքատվությունը:

Թարմ խոտի մնացորդներով շագախված գոմաղբը լավ է տալ ծանր կավային հող ունեցող այգիներին, փորովհետև, գոմաղբը, բացի լիարժեք պարարտանյութ լինելուց, լավացնում է նաև հողի կառուցվածքը: Հողին գոմաղբը թարմ վիճակում տալու դեպքում, իհարկե, նրա զրական ազդեցությունը կերևա ավելի ուշ (1—2 տարուց հետո): Մեկ հեկտար այգուն տրվում է 350—400 ցենտներ (80—100 սալ), փորը կբավարարի յերեք տարի:

Այգեփորի ժամանակ պետք է գոմաղբը փռել այգում և փորելով խառնել հողի հետ (հողի տակն անել):

Ճիշտ է, խառնաղբը (կոմպոստ), առավել ևս մոխիրը, նույն արժեքը չունեն ինչ գոմաղբը, սակայն, վազերին փորոշ աննդանյութեր տալու տեսակետից, լավ է այգին պարարացնել նաև այս նյութերով, փորովհետև գյուղերում դրանցից կարելի յե ավելի շատ և հեշտ կերպով գտնել:

Մոխիրը պետք է տալ վոչ կավային ծանր հողերին, իսկ այլ տեսակ հողերին տալ հեկտարին 4—5 սալ:

Մոխիրը պետք է հավասարապես շագ տալ այգում և այս դեպքում անհրաժեշտ չէ անպայման հողի տակն անելը, փորովհետև նա ցնդող նյութեր չունի և հեշտությամբ լուծվելով, ծծվում է հողի խորքը:

Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թե փորքան աշխտք կամ բանվոր է հարկավոր մեկ հեկտարն այս կամ այն ձևով պարարտացնելու համար, ինչպես և այգեգործական մյուս բոլոր աշխատանքների դեպքում, պետք է զեկավարվել տեղերում գոյություն ունեցող, ճշոված արտադրանքի նորմաներով:

Անհրաժեշտ ենք համարում նշել, փոր պարարտացման աշխատանքներից ել առաջ և նրան զուգընթաց պետք է կատարվեն նաև այգու առունների մաքրումներ:

Այգեբացը գարնանը կատարվող այգեգործական այն աշխատանքն է, փորի սկիզբն ամբողջապես կախում ունի ոգերևութարանական պայմաններից: Այս պատճառով առանց ուշացման այգեբացին պետք է դիմել այն ժամանակ, յերբ յեղանակների տաքանալու հետևանքով ձյունը հալվել է, չկա ցրտահարման իրական վտանգ և այգին մտնել հնարավոր է (յերբ հողը ամբողջովին ցեխ չէ): Սա լինում է մոտավորապես մարտի 15-ին: Նայած տարվան՝ այգեբացն սկսել մի փորը շուտ կամ ուշ, սակայն այս աշխատանքի տևողությունը չպետք է անցնի տասնևհինգ օրից:

Այգեբացի ընթացքում բերքատվությանը հենց սկզբից չվնասելու համար պահանջվում է աշխատանքները կատարել զգուշորեն, խնամքով: Քիչ չեն այն դեպքերը, յերբ առանձին կոլտնտեսություններում ու խորհատնտեսություններում այգեբացն անվորակ կատարելու պատճառով կտորրվում են բազմաթիվ վազերի առանձին թեվերը, բերքատու մատերը, կամ պոկվում, քրտավում են պետրական աչքերը: Այնուհետև, անհրաժեշտ է հենց այգեբացի ընթացքում վազերի վրայից յետ տրվող հողը փռել շարքամիջերը, փորովհետև այլապես առաիճանաբար ավելի կմեծանան, կբարձրանան առանց այդ ել մեծ թմբերը՝ մեր հին սխտեմի այգիներում: Հողը չհարթելիս նոր սխտեմի այգիներում (լարային) կարող են հետդեռնել թմբեր գոյանալ, փորը թույլատրելի չէ:

ՎԱԶԵՐԻ ԵՏԵԼԸ (ԿՏՐԵԼԸ) ՅԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Ետելը նպատակ ունի ըստ տարիների քանակապես ու փորակապես սպանովել, կանոնավորել խաղողի բերքատվությունը: Յեղնելով թե տնտեսական, և թե ավյալ

սորաքի ու տեղի հողային կլիմայական պայմաններէց, պահանջվում է առանձին մոտեցում ունենալ վազերի նկատմամբ:

Այսպիսով, յեթե այդու մշակութունը հենվում է աշխատանքների մեխանիզացիայի վրա (վորը լինելու յե նոր սիստեմի այգիներում), ապա, նախ և առաջ, ետը պիտի կատարվի վորոշ սիստեմով, վազին պիտի տալ վորոշակի ձև, վորպիսին ներկայումս հանդիսանում է հովհաբի ձևվր:

Այնուհետև թե նոր, և թե հին, թմբային սիստեմի այգիներն ետելիս (յերբ թփերը չեն ձևավորվում վորոշակի սիստեմով) ղեկավարվում ենք մի քանի հիմնական սկզբունքներով: Այսպես, որինակ, այն ղեպքերում, յերբ պայմաններն այնպես լավ են, վոր բերքատու վազն աճում է ուժեղ, փարթամ ձևով, ապա վազին տրվում է համեմատաբար ավելի մեծ ծանրաբեռնում, վորպեսպի թփերը չհոտանան և չընկնի բերքատվութունը:

Այս սկզբունքը պետք է իրագործել աստիճանաբար, ավելացնելով գլխավորապես թփի վրա թևերի քանակը: Մինչդեռ շատ տեղերում այս խնդիրը լուծում են վոչ ճիշտ ձևով, ավելացնելով միայն մատերի թիվը, կամ թե մատերը շատ յերկար են ետում և մատերի վրա շատ աչքեր են թողնում: Իրա հետևանքը լինում է այն, վոր լավ գրության մեջ չեն լինում բերքատու մատերը, յերկար ետված մատերի մոտ նկատվում է առավելապես վերևի աչքերի բացումը, իսկ այս բոլորը բացատար են ազդում վազերի բերքատվության վրա:

Այն ղեպքերում, յերբ վազի պայմաններն այնպես են, վոր նրա աճումը թույլ է, ապա չպետք է նրան ծանրաբեռնել, չպետք է ուժից պցել: Այսպիսի ղեպքերում անհրաժեշտ է վազերը կարճ ետել:

Չսայելով այս սկզբունքները լավ հայտնի յեն նաև մեր շատ այգեգործներին, սակայն վորոշ տեղերում մե-

նասնտեսների մոտ (անցյալ և հատկապես նախանցյալ տարի Աշտարակի շրջանի մի քանի պուղերում) նկատվում էր վազին նրա կարողութունից ավելի բեռնելու, յերկար ետելու ղեպքեր:

Ճիշտ է, Արարատյան դաշտի փոսպվող այգեգործության պայմաններում մենք չենք կատարում այգեգործության մեջ սովորաբար հասկացվող կարճ ետ՝ 2—3 աչքի վրա, այլ կատարում ենք ընդհանրապես չորս և ավելի աչքերի վրա, վորը կոչվում է յերկար ետ, բայց այդ չէ նշանակում, վոր մենք կարող ենք աչքերի թիվը բմահաճ ձևով շատացնել՝ չափից ավելի յերկար կտրելով մատերը:

Այնուհետև, ետ կատարելու ընթացքում, անպայմանորեն, պետք է հաշվի առնել նույնպես ամեն մի փոփոխակի (սորտի) առանձնատեղութունները: Կան փոփոխակներ, վորոնք միևնույն պայմաններում հանդես են բերում ավելի նվազ, թույլ աճեցողութուն, քան մի ուրիշ փոփոխակ: Որինակ, Ղամարվի կայսեթն ավելի թույլ է աճում, քան նույն պայմաններում աճող մախալին: Այս ղեպքում թույլ աճող վազերն ետվում են համեմատաբար ավելի կարճ, ընդհանուր առմամբ չորս աչքի վրա:

Բացի այդ, կան փոփոխակներ, վորոնց մատերի վրա բերքատու աչքերը գասավորված են ավելի բարձր, որ մախալին, քան մի ուրիշ փոփոխակի մոտ, որ կայսեթին:

Պարզ է, վոր ստաշին ղեպքում, յեթե ապահովված են վազերի աճումը, կարճ ետ կատարելով մենք անտեղի կերպով կտրած կլինենք բերքատու աչքերի մեծ մասը— թողնելով ամենացածի վոչ բերքատու աչքերը: Հասկանալի յե, վոր զրանով մենք սխալմամբ պակասեցրած կլինենք բերքատվութունը:

Այսպիսով ուրեմն, ետ անելիս միաժամանակ պետք է հաշվի առնել վերը նշված բոլոր հանգամանքները և ըստ այնմ մոտենալ ամեն մի վազին: Ասածներից արդեն պարզ

ե, թե վորքան լուրջ և պատասխանատու յե այս գործը: Ուստի ետի աշխատանքները թույլատրվում ե հանձնարարել միայն ետից հասկացող, փորձված մարդկանց, վորոնց ուժեղ կերպով պետք ե հսկեն բրիգադիրները և ապահովված ինի ազրուպերսոնալի ընդհանուր զեկավարութունը:

Ի դեպ, միանգամայն անհրաժեշտ ե սովորեցնելուց, վարժեցնելուց հետո աստիճանաբար ետի աշխատանքներում ներգրավել նաև կանանց: Դա անհրաժեշտ ե հատկապես այն շրջաններում, վորտեղ գարնանը բանուժի խնդիրն ավելի սուր ե դրվում:

Այնուհետև, անհրաժեշտ ե ետը կատարել վորակով, մաքուր հեռացնելով չորացած մասերը կամ հիվանդացած մասերը, ինչպես և բնամասերը, կարկտահարված և այլ վոչ բերքատու մասերը (յեթե այդպիսիք վաղի աճումն ու ձևավորումն ապահովելու համար պետքական չեն): Մատերը լավ ե կտրել հանգույցից 1—2 սմ. բարձր և թեք՝ աչքին հակառակ, վորպեսզի լացի և անձրևի ջրերն աչքի վրայով չհոսեն ու չփչացնեն այն: Պետք ե խուսափել վազին շատ վերքեր հասցնելուց, վորի համար հարկավոր ե ունենալ ետի սուր գործիքներ (սեկատոր, սղոց):

Ետի աշխատանքներն սկսվում են այգեբացն սկսվելուց մի քանի որ հետո (մոտավորապես մարտի 18—20-ից), այն հաշվով, վոր ավարտվի վոչ ուշ 20 որից: Ետի ժամանակ թողնել հարմար, յերկար լավ մատեր՝ հետագայում անգալիս կատարելու համար: Այդ նույն՝ ժամանակում, ապրորացիայի յենթարկված (յառլիկավորված) վազերից վերցնել և խրձերով (200-ական հատ) ըստ սորտերի առանձնացնել կտրոնները (անկելու համար մատեր): Յեթե վերցված կտրոններն ոգտագործվելու յեն ամենաուշը 5—7 որ հետո, ապա կարելի յե պահել ջրում մինչև անկելը, իսկ յեթե մնալու յեն շաբաթներով, յերկար ժամանակով, ապա վո-

րել խրամատներ (փոսեր) և դրանց մեջ թաղել՝ ծածկելով 10—15 սմ. հասաության հողաշերտով:

Ետելու ընթացքում, մինչ 15—20 ապրիլի, կատարե նորատունկ այգիների գարնանային լրացումներ (իսկ աշնանային լրացումները կատարել հոկտ. 20-ից նոյեմբերի 10-ը): Թե գարնանային և թե աշնանային լրացումները կատարվում են բացառապես լավորակ արմատակալած կտրոններով («յերկինջներով») և անմիջապես ջրվում: Վերջապես, ետելուն զուգընթաց պետք ե հավաքել և դուրս բերել արքաղը, այգեփորի և հետագա այլ աշխատանքներին չխանգարելու համար:

ԱՅԳԻՆԵՐ ՓՈՐԵԼՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Գարնանային այգեփորը կամ նոր սիստեմի այգիների վարը պետք ե կատարել տվյալ այգին ետելուց և արքաղը հավաքելուց անմիջապես հետո, յերբ, ինչպես ասում են, հողը «քեշի» յե յեկել:

Այգեփորը հիմնականում պետք ե ավարտել մինչև վաղի բողբոջների բացվելը, փթթելը, վորից հետո վորոշ ժամանակով այգում աշխատանքներ կատարել անթույլատրելի յե: Այդ ժամանակ աշխատանքներ կատարելը չափազանց փոսնազավոր ե, վորովհետև ամենափոքր շիումից անգամ, հեշտությամբ բողբոջները պոկվում, թափվում են, պատճառելով բերքի զգալի կորուստ:

Այսպիսով այգեփորի աշխատանքներն սկսվում են մոտավորապես մարտի 20—22-ից և հիմնականում ավարտվում ապրիլի 20—22-ին. հենց այս ժամանակամիջոցում ել ետից թողնված յերկար մատերի միջոցով կատարվելու յե անգալիսը, լրացնելու համար բերքատու այգու բաց տեղերը կամ փոխարինելու անբերրի վազերը:

Նոր սիստեմի (լարային) այգիներում այս ժամանակամիջոցում զուգընթացաբար կատարել նույնպես սյունե-

րի ամրացման, լարեր ձգելու և վագերն առաջին լարից կապելու («չոր կապ») աշխատանքները:

Այգեփորը կամ լարային այգիների խոր վարը պետք է կատարել ամեն տարի և համատարած կերպով (թե՛ թմբերը, և թե՛ թմբամիջերը). լարային այգիները վարելուց հետո մնացած վաղամիջյան տարածությունները նույնպես պետք է փորվեն:

Այս ձևով պետք է ամեն տարի խոր կերպով վարվեն կամ փորվեն բոլոր այգիները 100% -ով: Փորելու կամ վարի խորությունը, նայած սրամաններին, վերցնել 18—22 սմ-ից վոչ պակաս՝ թմբերի մեջ, իսկ թմբերը փորելու խորությունը՝ 25 սմ-ից վոչ պակաս:

Փորելու ընթացքում անհրաժեշտ է հեռացնել վազի մակերեսային արմատները («մորուսները», «սախկանները»), փորով մնացած հիմնական արմատներն ավելի խոր կգնան, վերցնելով ավելի շատ խոնավություն և սնունդ:

Անհրաժեշտ է նաև լավ «քոթուկ» անել, մաքրել փոսած, չորացած մասերը, հավաքել չայիրը, տակոխիկները և դուրս տանելով թմբերից, առանձին տեղում այրել (յեթե չի գործածվելու սնտեսության կարիքների, սիրտի և այլ կարիքների համար): Այրելու դեպքում լավ է մոխիրը շաղ առլ այգում: Սուսպարային («ղրո») հողերում փորելու ժամանակ դուրս յեկած մեծ, խոշոր քարերը պետք է հավաքել և դուրս բերել թմբերից:

Այգեփորի աշխատանքները պետք է կատարել զգուշորեն և ջարդվածքներ չառաջացնել:

Նշված ձևով ամեն տարի կատարելով այգեփոր՝

ա) մենք հողը պահում ենք փուխը վիճակում, փորի շնորհիվ նրա մեջ շատ խոնավություն է ծծվում և յեղածն սրագորեն չի գոլորչիսնում:

բ) այդպիսի փուխը, ծավալուն հողի մեջ ոգը շատ է

լինում, հետևաբար և շատ թթվածին, փորն անհրաժեշտ է արմատների շնչառության համար:

գ) յերբ հողում ոգը շատ է, ոգտակար վորոշ մանր եյակներ (բախտերիաներ) կարողանում են վազի համար մարսելի (ագոսային) անդանյութեր պատրաստել, քայքայելով որդանական նյութերը, փորն անհրաժեշտ է վազի կանոնավոր անման և լավ պողաբերման համար:

դ) այգին դարձանը փորելու կամ խորը վարելու շնորհիվ, ինչպես ասինք, վոչնչանում են վազի մակերեսային արմատները, փորով հնարավորություն է արվում մնացածներին ավելի խորը գնալ: Սրա հետևանքով վազը համեմատաբար չորության ավելի դիմացկուն է դառնում:

ե) այգին փորելու կամ խորը վարելու ժամանակ վոչնչանում են մոլախոտերից շատերը, փորոնք հողից վերցնելով անդանյութերը, պակասեցնում են խաղողի թփերամաղրության տակ լինելիք խոնավությունն ու սնունդը: Բացի այդ, մոլախոտերից այնպիսիները, փորոնք ուժեղ աճեցողություն ունեն, չհեռացվելու դեպքում բարձրանում ու սովի են պցում վազի տերևների և պտուղների վրա:

զ) վերջապես, փորելու հետևանքով, մասամբ վոչնչանում են նաև գլխավորապես վազի բնի վրա բնակված գանազան փրասատու միջատները կամ նրանց ձվերը:

ՎԱԶԻ ԿԱՆԱԶ ՀԱՏՈՒՄՆԵՐ

Խաղողի այգիներում ամրանը կատարվող աշխատանքներից մեկն է հանդիսանում կանաչ հատումների կամ «սուղը» տալու, «վորո» անելու գործողությունը: Մա հիմնակոնում կայանում է վազի բնի վրա դուրս յեկած շվերի, բճաշվերի հեռացման, ինչպես և պաղատու շվերի ծերամման ու այլ ոպերացիաների մեջ:

Կանաչ հատումները՝ փաստորեն լինելով ետի աշխատանքների լրացումն ու շարունակությունը, այգեգործի

ձեռքին մի միջոց են հանդիսանում նաև վերացնելու ետի ժամանակ լեղած թերությունները (վոչ բերքատու մատերի, շվերի, չորուկների, «յեղունգների» սեկատորով կամ սուր զանակով հեռացնելը, կտրելը կայն)։

Կանաչ հատուկների ճիշտ կատարումից է կախված նաև խաղողի վազին հետագա տարիներում ճիշտ ձևափորում տալու գործը։

Վերջապես, կանաչ հատուկների ընթացքում հեռացնելով անբերրի և վաղի պատրաստի աննդանյութերի հաշվին պարագիտորեն զարգացող շվերը, վորոնք սավերավորում են նաև տերևների ու վողկուլյոնների մի մասին, դրանով, ահա, ապահովում ենք քանակով ու վորակով ավելի բարձր բերքի ստացումը։

Այստեղից ինքնըստինքյան հասկանալի չէ, վոր այս աշխատանքն ետելու նման կարևոր և լուրջ աշխատանք է, ուստի «սուղը» տալու գործը նույնպես պետք է հանձնարարել վարձված մարդկանց, իսկ ամենից լավ է հանձնարարել հենց նույն այդ ետվորներին։

Կանաչ հատուկների ժամանակ հեռացնել հողի մոտից դուրս յեկած շվերը։ Այնուհետև, անհրաժեշտ է հեռացնել վաղի բնի կամ թեվերի վրա դուրս յեկած անպետք շվերը։ Սակայն այն վազերի նկատմամբ, վորոնց մոտ թևերը շատ են յերկարել, պետք է թողնել այս շվերից՝ բունը կամ թևերը ցածրացնելու, կարճացնելու համար։

Հաճախ պողատու տարեկան մատերի աչքերից դուրս են գալիս գույգ շվեր. նման գեպքերում ընդհանրապես պրանցից մեկը պետք է հեռացնել։ Պետք է հեռացնել կողքի ավելի թույլ աճած շվեր, վորը քիչ գեպքերում է բերք ստալիս։ Յեթե յերկու շվերն էլ գրեթե հավասար անցողություն ունեն, ապա հարկավոր է թողնել այն շվեր, վորի վրա ավելի մեծ բերք կա (յերբ յերկուսն էլ

ունեն հավասար բերք ու վազն էլ ուժեղ է, պետք է թողնել յերկուսն էլ)։

Առաջին «սուղը», կամ կանաչ հատուկները կատարել վաղի ծաղկումից առաջ մայիսի 15-ից մինչև 25-ը, վորովհետև ծաղկման ժամանակ և մանավանդ նցանից հետո չէ, վոր պահանջվում է սննդանյութերի մեծ քանակություն ծախսել թե արագորեն աճող կանաչ մասերի, և թե առաջացող պտղի կազմակերպման ու զարգացման վրա։ Ուրեմն յեթե «սուղը» տալու միջոցով հեռացնենք վաղի այդ ավելորդ մասերը, նրանք պարագիտի նման իդուր պիտի աննդանյութեր ծախսեն, այդպիսով պակասեցնելով պտուղների և վազի մյուս պետքական մասերին հասնող սննդանյութերի բաժինը։ Յերկրորդ «սուղն» անհրաժեշտ է տալ հունիսի 20-ից մինչև հուլիսի 10-ը։ Այս ժամանակ լրացվում են առաջին «սղից» մնացած աշխատանքները, հապապես հեռացվում են այսպես կոչված բճաշվերը (տերևների ծոցից դուրս յեկած կողմնակի շվերը)։ Բճաշվերը պետք է հեռացնել վոչ թե ամբողջապես հիմքից, այլ կտրել հիմքից 1—2 անրև բարձր (քնած բողբոջներին չվստելու համար)։ Ի դեպ, պետք է ասել, վոր այս կամ այն այգում, այս կամ այն փոփոխակի նկատմամբ մի քանի տարի շարունակ մեծ քանակությամբ բճաշվերի յերևան գալը և մատերի հոռացումն ապացույց է այն բանի, վոր տվյալ վայրում այդ փոփոխակի վազերի մշակությունը, ընդհանուր առմամբ, ճիշտ չի տարվում։ Այսպիսի յերևույթ, մինչև 1934 թիվը, նկատվում էր առաջին խորհրդանշանությունում խարջի փոփոխակի նկատմամբ. ինչպես պարզվեց հետագայում, դրա պատճառն այն էր, վոր վազերին տրվում էր ավելի քիչ բեռնավորում, քան պետք էր և չրվում էր պետք յեղածից ավելին։

Այնուհետև հուլիսի 25-ից մինչև ոգոստոսի 5-ը կաթելի յե կատարել շվերի աճող ծայրերը կտրելու, ծերտա-

ման աշխատանքները: Վերջինս հանձնարարվում է կատարել միայն «լարային» այգիներում, այն ել այն դեպքում, յերբ վագերը չափից ավելի ուժեղ են աճում:

ՔԱՂՀԱՆԻ, ՓԻՐԵՑՍԱՆ ՅԵՎ ԱՅԼ ԶՈՒԳՆԹԱՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Ինչպես ցույց տվին Այգեգործական Պայանի կողմից 1933 և 1934 թվերին կատարված հետազոտությունները, շատ տեղերում մեր այգիներն ավելի շատ խոտանոցի յեն նմանվում (որինակ՝ Ղամարլվի, Ալլանկերդու, Իջևանի և Շամշաղինի շրջանների մի-քանի գյուղերում): Վորոշ դեպքերում հենց այդպես ել նայուժ են այգու վրա՝ իբրև խոտ վերցնելու աղբյուրի, փոխանակ կուս. խորհրդային վերադաս սրգանների վորոշումների հիման վրա—ստեղծելու անասունի կերի հիմնական, ինքնուրույն բազա, փոխանակ ընդարձակելու և լավացնելու խոտակերարույսերի ցանքերը:

Ինչ խոսք, վոր նման դեպքերում մեկ կողմից հարված է հասցվում անասնապահութան հետագա զարգացմանը և մյուս կողմից խախտվում է Համկոմկուսի (բ) կենտկոմի 1931 թվի հոկտեմբերի 31-ի և ՍԽՀՄ Ժողկոմխորհի 1934 թվի վորոշումները՝ Անդրկովկասում հատուկ կուլտուրաներ (այդ թվում և մասնավորապես այգեգործությունն ու պտղարուծությունը) զարգացնելու մասին:

Այգիներն անպայմանորեն պետք է մաքուր պահել ամեն տեսակ մոլախոտերից, վորի համար և անհրաժեշտ կատարել է քաղհան, փխրեցում՝ թմբային այգիներում վոշ պակաս 2 անգամից, իսկ լարային սիստեմի այգիներում անցկացնել մեքենայական կամ ձիաքարշ կուլտիվացիա 3 անգամից վոշ պակաս, հետևյալ մոտավոր ժամկետներում՝ առաջին մեքենայական կուլտիվացիան մայիսի 10-ից 25-ը: Առաջին քաղհան կամ նոր այգիների յերկրորդ կուլտիվացիան՝ հունիսի 15-ից հուլիսի 5-ը: Յերկրորդ փխրեցում քաղհան

կամ լարային այգիների յերրորդ կուլտիվացիան՝ հուլիսի 15-ից ոգոստոսի 5-ը:

Նորատունկ այգիները քաղհանել-փխրեցնել առնվազն 4 անգամ:

Քաղհանի-փխրեցման աշխատանքներն անպայմանորեն պետք է դադարեցնել ծաղկման շրջանում (մայիսի 25-ից հունիսի 15-ը): Այնուհետև անհրաժեշտ է խստորեն հետևել դայուղի, «գաղձի» յերևալուն—թե այգու առունների յեղերքներին, և թե այգու մեջ դայուղի նկատվելուն պես համաքել անմիջապես առանձին տեղում և այլեր:

60234.67

Նոր սիստեմի այգիներում, առաջին կուլտիվացիային զուգընթաց, պետք է տանել շվերն յերկրորդ լարից կապելու (առաջին «կանաչ կապ») աշխատանքները, ժամկետ մայիսի 15-ից մինչև 25-ը: Յերրորդ լարից կապելու աշխատանքները պետք է կատարել հունիսի 25-ից մինչև հուլիսի 10-ը: Հատկապես առաջին «կանաչ կապի» ժամանակ պետք է աշխատել զգուշորեն՝ կանաչ շվերի ջարդվելուն տեղիք չբտալու համար:

Թմբային սիստեմի այգիներում նեցուկ տալու («խրչմարելու») աշխատանքները կատարել հունիսի 20-ից մինչև հուլիսի 5-ը, անպայմանորեն յերկրորդ անգամ կատարելով լրացում, ժամկետ՝ հուլիսի 25-ից մինչև ոգոստոսի 10-ը:

Թե վորքան անհրաժեշտ է այգիների քաղհանի-փխրեցման աշխատանքների կատարումը և դրական նշանակությունը մոլախոտերի դեմ կովելու, խոնավություն լանայելու, հողի մեջ ողի քանակն ավելացնելու և այլ տեսակետներից, այնքան պարզ է, վոր հարկ չենք համարում դրա վրա առանձնապես կանգ առնել:

ԱՅԳԻՆԵՐԻ ՎՈՌՈՂՈՒՄԸ

Հայաստանի ջրովի այգեգործության պայմաններում ամենակարևոր խնդիրներից մեկն է վորոգման հարցը: Վորոգման հարցը կարևոր ու հրատապ է վոշ միայն այն պատ-

Այգիների մշակ. աղբյուր

ճառով, վոր մեր հիմնական այգեգործական շրջաններում վազի մշակությունն առանց շրելու տանել հնարավոր չի, այլ և այն պատճառով, վոր հենց այդ շրջանների մեծ մասում յեղած ամենաարժեքավոր կուլտուրայի՝ բամբակի զարգացումը պահանջում է լուրջ և ուշագիւր վերաբերվել այս հարցին: Մինչդեռ շատ անգերում նկատվում են յեղած ջրի վոչ այնքան ճիշտ ու խնայողաբար ծախսման բազմաթիվ փաստեր:

Անհրաժեշտ է ձեռք առնել կարուկ միջոցներ պայքարելու հոգուտ ջրի կանոնավոր, առանց կորուստի ոգտագործմանը: Այգիները կանոնավոր շրելու ղեպքում հին, բերքատու այգիներին պետք է տալ 4—5 ջուր (հաշված նաև թաղելու նպատակով արվող ջուրը): Վոռոգման իբրև որիենտիք ժամկետներ կարելի յե նշել՝ առաջին անգամ ապրիլի 25-ից մինչև մայիսի 15-ը, այլ կերպ ասած մինչև ծաղկելը: Յերկրորդ անգամ պտուղ կաղմելու՝ «դոռայի» շրջանում—հունիսի 20-ից մինչև հուլիսի 5-ը: Յերրորդ ջուրը տալ խաղողալիցի ժամանակ, հուլիսի 25-ից մինչև ոգոստոսի 5-ը: Չորրորդ անգամ բերքը հասունանալուց առաջ, ոգոստոսի 25-ից մինչև սեպտեմբերի 15-ը և վերջապես հինգերորդ ջուրը տալ այգեթաղից առաջ, հոկտեմբերի 18-ից մինչև նոյեմբերի 12-ը*):

Յերիտասարդ, 1—2 տարեկան այգիները շրել ըստ պահանջի (8—12 անգամ): Իր ժամանակին, վորակով վորված՝ այգիներն արգելվում է շրել այգեփորից մեկ ամիս անցնելուց շուտ (բացառությամբ վորոշ ղեպքերի): Արգելվում է նույնպես այգին շրել ծաղկելուց ամենաքիչը 10 որ առաջ, ինչպես և բերքահավաքից 15—20 որ առաջ:

*) Այն բացառիկ ղեպքերում, յերբ այգու հողի ստորերկրյա ջուրը շատ մոտիկ է, կարելի յե բավարարվել 3 անգամ ջուր տալով:

Չանաղան վնասատու մակերը, միջատներն ու այլ վնասակար կենդանիներն ամեն տարի մեր գյուղատնտեսությանը հակայական վնաս են հասցնում: Համամիութենական կենտրոնի 4-րդ նստաշրջանի ավյալներով ԽՍՀՄ-ի գյուղատնտեսությունը տարեկան մեկ և կես միլիարդ ուրբյու վնաս է կրում այդ վնասատուներից:

Ինքնըստինքյան հասկանալի յե, վոր այս վնասի մի զգալի մասը վերաբերում է այգեգործությանը: Ահա թե ինչու անհրաժեշտ է ամեն տարի սխտեմատիկ պայքար մղել այդ վնասատուների դեմ—առավել ևս այգեգործության մեջ, վորովհետև այս պայքարի ազրոկուլտուր մի շարք միջոցների կիրառումը, համեմատած դաշտավարության հետ, սահմանափակված է (որինակ՝ ցանքի տարբեր ձևերի կիրառման, ցանքաշրջանառության և այլ խնդիրներում):

Հայաստանի այգեգործությանը (չհաշված Փիլոքսերայով վարակված հյուսիսային յերեք շրջանները) ամենից շատ վնաս են հասցնում միլզիու («չոռ») և սիդիու («սև») հիվանդությունները, վորոնց դեմ, իբրև հիմնական միջոց ղեռնա մնում են պայքարի քիմիական ձևերը:

Միլզիույի դեմ պայքարելու հիմնական միջոց է մնում բորգոյան հեղուկը: Սրակվող այդ հեղուկը պետք է լինի մեկ տոկոսանի, վորը միանգամայն բավարար է վոչնչացնելու համար միլզիու առաջ բերող փոքրիկ, սովորական աչքին անտեսանելի այն սնկին, վորը ծլում է խոնավ պայմաններում (յերբ կա ջրի կաթիլ), վորպեսզի դառնանը կանաչ շվերի և տերևների վրա յեղած ջրի կաթիլում արդեն տաքացած որերին այդ սուռնկը ծիլ չտա ու հերձանցքներով, ծակոտիներով ներս չմտնի բույսի կանաչ մասերի մեջ ու վարակի այն (վորից հետո կատարված բուժումն արդեն չի կարող վոչնչացնել սնկին): անհրաժեշտ է այդ

ժամանակ անպայման կատարել առաջին պրոֆիրակտիկ (նախագգուշական) բուժումը, սրսկումը՝ չսպասելով հիվանդութեան յերևան գալուն: Այդ սրսկումն անհրաժեշտ է կատարել ծաղկումից առաջ (մայիսի 5-ից մինչև 15-ը): Յերկրորդ սրսկումը կատարել ծաղկելուց հետո (հունիսի 15-ից մինչև 25-ը), հենց վոր ոգերևութաբանական նպատակով պայմաններ լինեն միլիոնյի համար կամ յերևան հիվանդութեան առաջին նշանները: Իսկ այդ նշանները հետևյալներն են՝ նոր վարակված տերևի տակի յերեսին, գլխավորապես նրա յեղրերին մոտիկ մասերում, նկատվում են բաց-դեղնավուն, գրեթե սպիտակ գույնի անկյունավոր փոքր բծեր, վորոնք հետագայում մեծանալով և գորշ (դարչնագույն) գույն ստանալով, իվերջո փշաքնում են տերևին, թույլ չեն տալիս, վոր նա մննդանյութեր պատրաստելու և շնչառություն կատարելու իր ոգտակար գործը շարունակի:

Մրարատյան դաշտի վորոշ այգիներում, ուր ամեն տարի ուժեղ վարակում է տեղի ունենում և հատկապես Հայաստանի հյուսիսային այգեգործական շրջաններում, հաճախ անհրաժեշտ է կատարել նաև յերրորդ բուժումը: Ի միջի այլոց այստեղ անհրաժեշտ է նշել, վոր Ս. Հայաստանի հյուսիսային այգ շրջաններում (Սղլահվերդի, Եամշադին և Իջևան) յեղած 325 հեկտար այգիների կիսից ավելին, բացի միլիոնյից, արդեն վարակված է ֆիլոքսերայով և ներկայումս իր ամբողջ լրջութեամբ ու կարևորութեամբ պետք է գրվի ֆիլոքսերայի դեմ մղվող պայքարի հարցը:

Այս նպատակով ահա, հենց ընթացիկ տարվանից այդ շրջաններում կազմակերպվում են ամբրիկյան վագերի մայրակներ (10 հեկտար տարածութեամբ)՝ հետագայում պատվաստ կատարելիս մատերիալ ունենալու համար:

Միլիոնյի դեմ մղվող պայքարի վերաբերյալ անհրա-

ժեշտ է առանձնապես նշել, վոր կատարվող սրսկման վորակից շատ բան է կախված: Այդ պատճառով պետք է այնպես սրսկել, վոր բորոչյան հեղուկը շատ մանր կաթիլներով, հավասար կերպով ընկնի վագի բոլոր կանաչ մասերի՝ շվերի, տերևների և չհասունացած կանաչ պտուղների վրա: Դրա համար հարկավոր է ունենալ նաև բավարար քանակութեամբ նախապես լավ նորոգված սրսկիչ ապարատներ և լավորակ բորոչյան 10%-անի հեղուկ, վորը պատրաստվում է հետևյալ կերպ. ամեն մի 100 լիտր ջրին պետք է վերցնել մեկ կիլոգրամ մաքուր պղնձարջասպ և կես կիլոգրամ չհանգած մաքուր կիր (մաքուր չլինելու դեպքում կիրը վերցնել մինչև 1 կիլոգրամ):

Կրի նշանակութեւնն այն է, վոր նախ նա չեղորացնում է պղնձարջասպի տերևներին վստակուր, այրելու բացասական ազդեցութեւնը և ապա կաշուն է դարձնում հեղուկը: Կիրն առանձին տեղում հանգցնելուց հետո լուծել, նոսրացնել 10 լիտր ջրում: Ստացված կրակաթը քամել (անցկացնել մաղով) մի մեծ ամանում (վորտեղ ստացվելու յե պատրաստի հեղուկը): Քամելուց հետո ջրով նոսրացնել, շատացնել, հասցնելով մինչև 50 լիտրի: դրանից հետո, առանձին ամանում, կրկին 50 լիտր ջրում լուծված պղնձարջասպի լուծույթը (մեկ կիլոգրամ արջասպը լուծված 50 լիտր ջրի մեջ) պետք է դանդաղորեն լցնել կրաջրի, կրի լուծույթի մեջ և անընդհատ խառնել ստացվող հեղուկը:

Այսպիսով ստացվում է 100 լիտր բորոչյան հեղուկ, վորը պետք է լինի յերկնագույն, բաց կապույտ գույնի: Հեղուկը լավ է ստուգել լակմուսի թղթով, ըստ վորում կարմիր գույնի լակմուսը պետք է թեթե կերպով կապտի, իսկ կապույտ գույնի լակմուսը մնալու յե կապույտ: Հեղուկն անհրաժեշտ է պատրաստել փայտե ամաններում (տակառներում): Պատրաստելու մանրամասնութեւնները մասին լավ կլինի հարցնել տեղի ագրոաշխատողներին:

Որդիումն ևս առաջ ե գալիս սնկից ու մեծ վնաս հասցը-
նում այգեգործութեանը: Այս հիվանդութիւնը յերևան է
գալիս տերևների, կանաչ շվերի, պտուղների կամ ծաղկա-
փրթթութիւնների վրա: Սա հանգես է գալիս վաղի կանաչ
մասերի վրա մոխրագույն սպիտակ փոշու նստվածքներով:

Որդիումի («սև»-ի) դեմ պայքարելու արմատական մի-
ջոցը դեռևս համարվում է ծծմբով փոշոտելը: Թեև այժմ
հանձնարարվում է նաև «ուլտրածծումը»-ը, սակայն դրա
ոգտակարութեան աստիճանը մեր պայմաններում դեռևս
պարզված չէ:

Ծծմբով պետք է փոշոտել առաջին հերթին վարակ-
ման նշաններ ցույց տվող այգիները (այս տեսակետից մեկ
հեկտարին հանձնարարվում է 20—25 կիլոգրամ, իսկ «ուլ-
տրածծումը»՝ 40—50 կիլոգրամ): Առաջին փոշոտումը
կատարել հունիսի 20-ից մինչև 30-ը, առանց ձգձգման, հենց
վոր յերևան կզան հիվանդութեան ամենափոքր նշանները:
Հայաստանի հյուսիսային շրջաններում փոշոտումը կարելի
յե ավելի շուտ սկսել: Հետագա բուժումը կատարել ըստ
անհրաժեշտութեան:

ԲԵՐՔԻ ՊԱՇՊԱՆՈՒԹՅԱՆ, ԲԵՐՔԱՆՎԱՎԻ ՄԱՍԻՆ

Մեր վողջ կոլանտեսականներին, խորհանտեսական-
ներին և աշխատավոր մենատնտեսներին հայտնի յե
մեր կուսակցութեան և կառավարութեան հայտնի վորոշումը՝
սոցիալիստական գույքի անձեռնմխելիութեան և պաշտպանու-
թեան վերաբերյալ:

Թե ինչ բացառիկ կարևոր նշանակութիւն ունի մաս-
նավորապես բերքի պահպանման ու բերքահավաքն առանց
կորուստների կազմակերպելու գործը, այդ պարզորեն յերե-
վում է հատկապես ՍՍՀՄ Ժողկոմխորհի և Համկոմկուսի
(բ) Կենտկոմի 1932 թվի հուլիսի 5-ի հայտնի վորոշում-
ներից: Ուստի, բացի բերքի հասունացման սկզբից մինչև

այգեկուլթի վերջը նշանակվող պաշտոնական պահակներից,
մեր վողջ հասարակայնութիւնը բերքի պահպանութեան գործը
պետք է իր ընդհանուր հսկողութեան տակ վերցնի, խստ-
րեն պայքարելով գողութիւնների և հափշտակումների դեմ:

Բերքահավաքն առանց կորստի կատարելու նախապայ-
մաններից մեկը, դա բերքն իր ժամանակին հավաքելն է:
Ուստի բերքահավաքի ժամանակը տվյալ շրջանում, կու-
տնտեսութիւնում կամ խորհանտեսութիւնում լավ
կլինի վորոշել ազրոպերսնայի, ազրոպազի, կոլանտիւրչու-
թեան ու բրիգադիերի մասնակցութեամբ, նկատի ունենա-
լով տվյալ փոփոխակի յուրահատկութիւնը, վազահասու-
թիւնը և խաղողն ինչ նպատակի համար գործադրելը (սե-
ղանի, թե դեսերտի դինսու, թարմ գործադրելու, թե խաղ-
ղածյութի համար և այլն):

Արարատյան դաշտում բերքահավաքը նախատեսվում
է սկսել մոտավորապես հոկտեմբերի 1—5-ը, այն հաշվով,
վոր այդ աշխատանքն ավարտվի ամենաուշը հոկտեմ-
բերի 25-ին:

Անհրաժեշտ է լայնորեն ծավալել սոցմրջումն ու հար-
վածայնութիւնը՝ բերքահավաքը բարձր վորակական ցուցա-
նիշներով, խնամքով կատարելու համար: Լավ այգեկուլթի
ժամանակ առանց քաղվելու չպետք է մնան առանձին վող-
կույզներ կամ թփեր, ինչպիսին հաճախ է տեղի ունենում
վորոշ կոլանտեսութիւններում և խորհանտեսութիւննե-
րում: Վողկույզներն անհրաժեշտ է կտրել սուր դանակով,
խնամքով դարսել դուլիերում և դուրս բերել թմբերից:
Հիվանդոտ կամ կիսանեխված վողկույզները պետք է առանձ-
նացնել:

Խաղողն այգուց մթերման կայանը կամ կոլանտեսու-
թեան ու խորհանտեսութեան դինետունը պետք է տեղա-
փոխել հարմար տակառներում (և վողթեքաղալակներով կամ
արկղներով, յերբ ճանապարհին շիրան քամվում, թափվում

ե) Տակառները, ինչպես և դույլերն ու այլ անհրաժեշտ տարաները (ամանեղենները) պետք է նախապատրաստված լինեն մինչև բերքահավաքը:

Աագողը պետք է ընդունվի առանց ձգձգման, շիրաջի քաղցրությունը արեւմեարդով ձիշտ վարչելով ու կշռելով:

Հարկավոր է մասնավորապես հատուկ ուշադրություն դարձնել խնամքով հավաքել ու արկղներում դարսել բերքի այն մասը, վորն ուղարկվելու յն Միութեան բանվորական հեռու վայրեր՝ թարմ գործածութեան համար:

Բերքահավաքին զուգընթաց (մինչև հոկտեմբերի 25-ը) հավաքել և կապած խրճերով թմբերից դուրս բերել նեցուկները («խչմարներ»):

Կտրականապես արգելել բերքահավաքից հետո այգիներում անասուններ արածեցնելը:

ԱՅԳԵԹԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի այգեգործական հիմնական շրջաններում, ուր շնորհիվ կոնտինենտալ (ցամաքային) խիստ կլիմայի ընդհանրապես ամառվա 45—55 աստիճանի շոգերին հաջորդում է դաժան ձմեռը՝ հաճախ 25—30 աստիճանի հասնող սառնամանիքներով, ահա խաղողի վաղերին ուշ աշնան, վաղ գարնան և գլխավորապես ձմրան ցրտերից պաշտպանելու համար, առայժմ, իբրև միակ հիմնական միջոց մնում է այգեթաղը:

Բացի մի քանի շրջաններից (Գալարագյաղ, Մեղրի, Գորիս, Ալլահվերդի, Իջևան, Շամշաղին—ուր այգիները չեն թաղում), մնացած վայրերում անհրաժեշտ է խաղողի վաղերն անպայման ամեն տարի ծածկել հողի բավական հաստ շերտով:

Թե վորքան անհրաժեշտ է թաղել այգիները, բավական է վերհիշել 1924/25 և 1932 թվականները, յերբ բաց մնացած վորոշ այգիներում ցրտահարվել ելին վոշ միայն

վաղերի բերքատու առանձին մասերն ու բողբոջները, այլ և ամբողջ վերերկրյա մասերը: Այդպիսի դեպքերում շատ հատկանշական է կատարել և զննել խաղողի մի քանի թրփերի ցրտահարված մասերը, վորոնք յերևում են սևացած (մեռած և այլակերպված բջիջների) տեսքով:

Պարզ է, վոր նման դրութեամբ այգին վոշ միայն հաջորդ տարին չի կարողանում բերք տալ, այլ հաճախ զրբկվում ենք բերքից 2—3 տարով (ուժեղ ցրտահարման ժամանակ, յերբ սախված ենք լինում կունդ անել): Ուստի ամեն տարի կատարելով այգեթաղ, այդ աշխատանքներն անհրաժեշտ է սկսել մոտավորապես հոկտեմբերի 20-ից և ավարտել 100⁰/₀-ով ամենաուշը մինչև նոյեմբերի 10-ը: Այգեթաղը նշված ժամկետից շուտ սկսելն այն բացասական հետևանքը կունենա, վոր մենք նախ՝ դրանով հնարավորութեան չենք տա այդ ժամանակ դեռևս կանաչ տերեւիներին կատարելու աննդանյութեր կուտակելու իրենց դրական, ոգտակար գործը, և յերկրորդ՝ հատկապես վորոշ փոփոխակների վաղերին ժամանակ չենք տա ավելի լավ փայտացնելու իրենց մասերը (իսկ սննդանյութերով ազքատ և լավ չփայտացած մասերը բերք քիչ են տալիս, ցրտերին քիչ են դիմանում, իբրև անկանյութ ցածրորակ են լինում և այլն): Իհարկէ, միանգամայն դատապարտելի կլինեք այգիների թահելուն ձեռնարկել նշված ժամանակից ուշ, կամ բավարարվել միայն ծերկապ անելով, հույս դնելով, թե այդ տարում մի գուցե ձմեռը տաք լինի և ձյունը հաստ շերտով նստելով ծածկի, պաշտպանի խաղողի թփերը: Վորչափով վոր այգեթաղն առայժմ կատարվում է ձեռքի աշխատանքով (թեև լարային այգիների համար այգեգործական կայանն աշխատում է պատրաստել հատուկ այգեթաղ մեքենա), ուստի թաղելուց առաջ այգին պիտի ջրել այն հաշվով, վոր աշխատանքներն սկսելիս հողը ցելս չլինի և բահով լավ «բելաթա» վերցվի: Անհրաժեշտ է այ-

գեթաղը կատարել բարձր փորակով. այս աշխատանքները ժամանակ թույլ չտալ կոտորվածքներ (քիչ չեն այնպիսի գեպքեր, յերբ բաղմաթիվ վազերի մոտ ջարդվել են բերքատու մատերը, անգամ թևերը):

Թմբալին սիստեմի այգիները թաղելու ժամանակ հողը պետք է հավասարապես վերցնել գլխավորապես թմբամիջրից: Վորոշ տեղերում նկատվում է, վոր հողը վերցնում են միայն թմբից չամ անմիջապես թմբի տակից, վորի հետեվանքով շատ ժամանակ բացվում և ցրտահարման վտանգի յեն յենթարկվում վազի հիմնական արմատները:

Վերջապես վազերը պետք է այնպես թաղել, վոր հավասար կերպով ծածկված լինեն առնվազը 12—15 սանտիմետր հաստության հողաշերտով, չմնան բաց տեղեր և կարիք չզգացվի նորից «կարկատան» անել՝ այդ բաց տեղերը ծածկելու համար:

ԻՆՉՊԵՍ ՏՆԿԵԼ ՆՈՐ ԱՅԳԻՆԵՐ

Սորհրդային այս կամ այն հանրապետության մեջ այգեգործության, ինչպես և մյուս կուլտուրաների զարգացումը տարվում է սոցիալիստական, պլանային տնտեսության ընդհանուր պահանջների համաձայն: Այս կամ այն վայրում այգիներ են գցում՝ յեղնելով այգեգործության զարգացման հնգամյա պլանից, իսկ այդ պլանի համաձայն խաղողի վազի մշակութունը հիմնականում զարգանալու յե մեր խորհանտեսություններում ու կուլտեսություններում այն պեպքում, իհարկե, յերբ արդեն վորոշված է տվյալ շրջանում կամ գյուղում մշակվելիք կուլտուրաների փոխհարաբերությունը, նրանցից ամեն մեկին հատկացվելիք հողերի տարածությունը, վորակը և այլն:

Յեղնելով վերոհիշյալ սկզբունքներից ու հաշվի առնելով խաղողի վազերի առանձնահատկությունները հողային կլիմայական պայմանների նկատմամբ, ընդհանրապես

խաղողի վազին հատկացնում են պինդ, բարձրորոտ, կավային, ավաղային և մնդանյութերով վոշ շատ հարուստ, վոշ սևահողերը, թեև այգեգործությանը կարող են հատկացնել բոլոր տեսակի հողերը, բացառությամբ ուժեղ աղային («շոտաքյաթ») և ճահճային հողերի (մի բան, վոր մյուս արժեաքյաթ») և ճահճային հողերի նկատմամբ կիրառելը հնարավոր չէ): Ինքնին հասկանալի յե, վոր մեզ տրված հողային մասսիվի սահմաններում պետք է կատարենք առանձին հողակտորների ընտրություն և բաշխում, յեղնելով խաղողի վերամշակման ուղղությունից ու փոփոխակների յուրահատկություններից. որինակ, համեմատաբար հարուստ և փուխը հողերը ընտրում ենք «գառան դմակ» խաղողը տնկելու համար (յեթե տվյալ տեղի ստանդարտի մեջ մտնում է), իսկ ավելի քարքարոտ, պինդ հողերը տրամադրում ենք «խարջուին»:

Մնցնելով այգեանկման բուն հարցերին, պետք է ասել, վոր լինի դա խորհանտեսությունում, կուլտեսությունում, թե աշխատավոր մենատնտեսների մոտ, չպետք է նոր այգի տնկվի, դցվի առանց հողագիտական, յերկրաչափական և, վոր կարևորն է, տնտեսական-կազմակերպչական նախնական աշխատանքների կատարմանը: Այս գործում հողագետներից բացի, անպայման պետք է մասնակցեն նաև փորձված գյուղատնտեսները, պլանավիկները (տես ՀՍՍՀ Հողօրհիմատի համապատասխան հրահանգը):

Յերբ նշված ձևով կատարված է տվյալ մասսիվի հողային հանույթը և կողմված պլանը, ապա զրանից հետո ձեռնամուխ են լինում արդեն տնտեսության կազմակերպման անմիջական աշխատանքներին, վորոնց նպատակն է, ինչպես միջական աշխատանքներին, վորոնց նպատակն է, ինչպես այդ ձևակերպված է Համ. այգեգործ. ինստիտուտի 1933 թվի «Ազրոձեռնարկումներին» մեջ, — ա) «արտադրական պրոցեսների առավելագույն մեքենայացումը», բ) «աշխատանքի ամենաբարձր արտադրողականություն», գ) «արտադրանքի նվազագույն ինքնարժեք», դ) «հաշվառման առավելագույն

պարզեցում» — պայմանով, մենք կատեյինք, վոր բոլոր զեպքե-
րում ապահովվի քանակի հետ նաև բարձր վորակի բերք՝
տվյալ հողալին կլիմայական պայմաններում:

Ղեկավարվելով հենց այս սկզբունքներով, պետք է
հատկացված հողամասը բաժանել արտադրական վանդակ-
ների և այլ տերիտորյալ-արտադրական միավորների,
նշելով փոստգման ցանցն ու ձանապարհները, բնակութայն
և ոժանդակ շենքերի տեղը և այլն: Բացի այդ, նախապես
վորոշվում են նաև ազրոտեխնիկական մի շարք հարցեր
(վագերին հետագայում տրվելիք ձևավորման սխառեմը,
տնկելու խտությունն ու այլ խնդիրները):

Նոր տնկվող այգու տերիտորիան կազմակերպելիս
ամենից առաջ ուրվագծվում են այսպես կոչված արտադ-
րական վանդակները: Իրանք հանդիսանում են ամեն կող-
մից ձանապարհներով պարփակված արտադրական-տերի-
տորյալ միավորներ, վորոնք զբաղված են լինելու վագերի
համատարած տնկվածքով (տես Վ. Ի. Վ. -ի վերը նշված 1933
թվի հրատարակությունը): Վանդակների լայնությունը կամ
վաղաշարքի յերկարությունը ներկայումս ընդունվում է
100 մետր: Վանդակի յերկարությունը, շարքերին ուղղա-
հայաց ուղղությամբ, սահմանվում է 500 մետր, վորից
հետո գալիս է 7 մետր լայնության ձանապարհ և նորից
500 մետր յերկարություն ունեցող վանդակ:

Այն կանկրետ զեպքերում, յերբ հողամասի զիրքն
այդ հարմարությունը չի տալիս (տեղը շատ դար ու փոս
է), — ստիպված յերկարությունը պետք է պակասեցնել:

Այսպիսով, ուրեմն, մեկ վանդակի նորմալ մեծությու-
նը, տարածությունը կազմում է հինգ հեկտար: Վանդակի
յերկարությամբ ամեն մի 100 մետրի վրա պետք է տըն-
կել սյուններ, այսպիսով պայմանական ձևով (վոչ ձանա-
պարհներով) վանդակը հինգ առանձին հեկտարների վերա-
ծելով: Արտադրական վանդակի յերկարությամբ, այլ կերպ

ասած, վաղաշարքերին ուղղահայաց թողնված ձանապարհի
յեզրերով զցվում է առուն, վորից և ջուր է թողնվում
վաղաշարքերը:

Վաղաշարքերի յերկարությունը կամ վանդակի լայ-
նությունը 100 մետրից ավելի չպետք է լինի այն նկա-
տառումով, վորպեսզի ներկայումս դեռ ձեռքով կատարվող
բերքը հավաքելու և շարքից դուրս բերելու, ինչպես և
այլ դեղքերում աշխատանքի մեծ կորուստ չլինի (100
մետրի ժամանակ, շարքերի կիսից այս և այն կողմ մնում
է բերքը փոխադրել միայն 50 մետրի վրա): Սակայն մյուս
կողմից՝ տրակտորով խոր վար կատարելու (այդեփորի փո-
խարեն), միջշարքային մշակության և այլ աշխատանքները
սահմանափակվում է 100 մետրի վրա: Այդ դրությունից
դուրս գալու համար տերիտորիան պետք է կազմակերպել
այնպես, վոր մեկ վանդակին նրա լայնության կողմից հա-
ջորդի մի քանիսը (ընդունվում է 10-ը), վորոնց շարքերն
ունենալով միևնույն ուղղությունը և համընկնելով իրար
հետ՝ հնարավորություն տան տրակտորին, առանց պտույտ
զործելու, անյնել 10 վանդակի լայնություն կամ 1000 մետր:

Այստեղ էլ միանգամայն անհրաժեշտ ենք համարում
զգուշացնել, վոր ձանապարհները պետք է այնպես կա-
ռուցվեն, վոր տրակտորն ազատ կերպով հնարավորություն
ունենա անարդել աշխատելու, անցնելով մեկ վանդակից
մյուսը: Վանդակների միջև, շարքերին ուղղահայաց գնացող
ձանապարհի և առվի բռնած տարածությունը միասին պետք
է լինի 6,5 մետր: Ամենվի տարբ վանդակից հետո ընկած
ձանապարհի (վորտեղից վոր տրակտորը պիտի պտույտ
զործի) լայնությունը պետք է լինի 8 մետր:

Թոշար տարածություն լինելու դեպքում վանդակների
խմբերը, կամ, ինչպես ասում են, արտադրական հողամա-
սերն իրար հետ կապակցելու համար թողնվող գլխավոր
ձանապարհները պետք է ունենան 9 մետրից վոչ պակաս
լայնություն: Արտադրական հողամասը բռնելու յե 100
հեկտար տարածությամբ մաքուր այգի, առանց ձանապարհ-
ների և առունների, վորոնց բռնած տարածությունը գլխա-
վոր ձանապարհների ու շենքերի հետ միասին պետք է

կազմի հոգամասի սովորաբար 8—9⁰/₁₀-ից վոշ ավելին¹⁾։

Մշակելի հոգամասի կազմակերպման վերոհիշյալ հիմնական հարցերը լուծելուց հետո, և յեթե պլանառաժը ժապավինաձև ե արվելու, նախապես շարքերի տեղն և ուղղութիւնը վորոշելուց հետո, կարելի յե անցնել հողի նախնական խոր մշակութիւնը (պլանառաժին)։

ԱՅԳՈՒ ՀՈՂԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ՅԵՎ ՏՆԿՈՒՄԸ

Տնկելիք նոր այգու հողն անհրաժեշտ ե նախապատրաստել՝ մեխանիկական ուժով համատարած խորը վարկատարելով, միայն այն դեպքերում, յերբ հողային պայմանները թույլ չեն տալիս, կատարել ձեռքով՝ առուններ հանելով (շատ քարքարոտ, խիստ խորղ ու բորղ հողերում)։ Այս դեպքում դուրս յեկած շատ խորը քարերը պետք ե պայթեցնել։

Համատարած վար անելիս վարի խորութիւնը պետք ե վերցնել 50 սանտիմետրից վոշ պակաս, իսկ առունների դեպքում խորութիւնն ու լայնութիւնը լինում ե 50 × 50 սմ։

Աշնանը կատարելու դեպքում համատարած խոր վարն ավելի մեծ դրական նշանակութիւն կունենա, իսկ այդ չհաջողվելիս, համենայն դեպս, այդ աշխատանքները պետք ե ավարտվեն անկելուց ամենաքիչը մեկ ամիս առաջ։

Վարից հետո, անկելուց առաջ, կատարվում ե կոշտոտ հողերի փոցխում և հավասարեցում, նշվում են շարքերի տեղերը և նշան արված լարերով են գծվում նաև տնկման տեղերը։ Արարատյան դաշտի պայմաններում վարերը տնկվում են իրարից 1,5 մետր, իսկ շարքերը 2,5

¹⁾ Մեկ մոտ 3-րդ խորհանասութիւնի ելեկտրովարի պայմաններում, ուր ակոսի յերկարութիւնը ընդհ. 500 մետրից ավելի չե, արտադրական հոգամասի մեծութիւնը նույնը թողնելով, կարելի յե փոխել վանդակների դասավորութիւնը։

մետր հեռավորութիւնը։ Տնկման խորութիւնը պետք ե վերցնել 40—45 սանտիմետր։ Հայաստանի հյուսիսային մասում տնկվում ե համեմատաբար ավելի խիտ, անպայմանորեն հաշվի առնելով նաև մեխանիկացիայի հնարավորութիւնները (շարքամիջերում թողնելով համապատասխան տարածութիւն) ¹⁾։

Տնկման համար իբրև հիմնական մատերյալ ծառայելու յեն արմատակալած կտրոնները («յերինջներ»), վորոնց արմատները մատի ներքեի ծայրից 3—4 միջնանդուց վերև հեռացվում են, իսկ արմատակալած այդ ներքեի 3—4 հանդուցների վրա թողնվող հիմնական արմատները, անկելուց առաջ, պետք ե թարմացնել, կարճացնել, սակայն չպետք ե այդ թողնվելիք արմատներն այնքան սակայն չպետք ե այդ թողնվելիք արմատներն այնքան շատ խուզել կամ բոլորովին կտրել, ինչպես սխալ կերպով անում են վորոշ տեղերում։ Արմատակալած կտրոնները տնկում են անպայման ուղիղ շարքերով, վորոնք, ըստ հնարավորութիւնի, դասավորվում են այնպես, վոր բացի վոտոգման հնարավորութիւնն տալուց, նաև քամու տիրապետող հոսանքին զուգահեռ լինեն։

Այգին արմատակալածներով պետք ե տնկել նախորդ հանված փոսերում կամ առուններում և նույն որը, կամ ամենաառաջը հաջորդ որը ջրել (վորտեղ վոր այգիները վորոտելի յեն)։ Տնկելուց հետո պետք ե թողնել մեկ շիվ, յեթե լավ ե՝ առաջին հերթին թողնել ներքեինը, ետելով 2 աչքի վրա։

Տնկման ժամկետ սահմանվում ե զարնանը՝ ապրիլի 1-ից մինչև մայիսի 10-ը։ Աշնանը տնկումներ կատարվում

¹⁾ Ստանդարտի մեջ մտնող իզական ծաղիկ ունեցող փոփոխակներ (ալախի, ամբարի և այլն) տնկելիս, վերջինների ամեն մի 2 շարքին ընդմեջ պետք ե տնկել մեկ շարք յերկեսու փոփոխակ՝ իբրև փոշոտիչ։

են բացառապես արմատակալածներով, անմիջապես ջրվում
և ծածկվում հողով, ժամկետ՝ հոկտեմբերի 25-ից մինչև
նոյեմբերի 15-ը:

ԽԱՂՈՂԻ ՏՆԿԱՐԱՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Նաղողի տնկարանին պետք է անպայման հատկացնել
40—45. սմ խորությամբ համատարած կերպով վարված
լավորակ հող: Տնկարանի շնորհիվ, մենք համեմատաբար
փոքր տարածություն վրա կենտրոնացված բազմահազար
մատերի նկատմամբ ապահովում ենք լավագույն մշակու-
թյունն ու խնամքը: Դրա հետևանքով խաղողի մատերը
կարողանում են մեկ տարվա ընթացքում բավականաչափ
լավ դարդացնել իրենց արմատներն ու հողից դուրս գրու-
նքված մասերը:

Այսպիսով մենք ունենում ենք լավորակ մատերյալ
գարնանային և աշնանային այդետնկումների համար: Ինքըն-
ըտտինքյան հասկանալի չե, վոր լավ արմատակալածներ
(«շիշակներ») ստանալու համար բավական չեն միայն լավ
հող ու մշակության լավ պայմաններ, այլ պետք է վոր
տնկելու համար ընտրված լինեն տվյալ շրջանի ապտորտի-
մենտի մեջ մտնող փոփոխակներից լավ կտրոններ (վոչ
հիվանդատ, չհոռացած, վոչ նվաղ աճած կամ անբերրի թփե-
րից վերցվածներ), այլ կերպ ասած, պետք է ընտրել վո-
րակավոր կտրոններ՝ բացառապես առաջուց ըստ զրական
հատկանիշների սելեկցիայի յենթարկված (յառլիկավորված)
վազերից:

Կտրոնները վերցնել գարնանը, իսկ այնտեղ, ուր այ-
գիները չեն թաղում՝ նաև աշնանը կամ ձմրանը, առանձին
խրճերով (200-ական հատ) կապել և հողում թաղել մինչ
տնկելուց 3—4 սր առաջ (այս ժամանակ հողից հանում,
կատարում են թարմացում և անմիջապես զնում հոսող

ջրի մեջ մինչև տնկելը): Թարմացնելուց հետո կտրոնը
պետք է ունենա 55 սմ-ից վոչ պակաս յերկարություն,
վորի համար, ետելու ժամանակ, վաղերից մատեր են վերցը-
նում 70 սմ. վոչ պակաս յերկարությամբ:

Տնկարանում կտրոնները պետք է տնկել 40 սմ. վոչ
պակաս խորությամբ, նախապես հանված առունների մեջ
կամ ուղղակի տնկելով շերով, պայմանով, վոր շարքերն
ուղիղ լինեն: Շարքերի միջի հեռավորությունը լինելու յե
մեկ մետրից վոչ պակաս, վորպեսզի հնարավոր լինի ձիա-
քարը կուլտիվատորներով քաղհան-փխրեցում կատարել:
Մատերի միջի հեռավորությունը պետք է լինի 10 սմ-ից
վոչ պակաս: Այսպիսով մեկ հեկտարի վրա տնկվելու յե
հարյուր հազար մատ: Տնկարան զցելու աշխատանքները
պետք է սկսել ապրիլի 1-ից և ավարտել նույն ամսի
25-ին՝ ետելով յերկու աչքից, վորի ներքևի աչքը պետք է
լինի հողի մակերեսին մոտիկ:

Առաջին ջուրը պետք է տալ հենց տնկման օրը, իսկ
հետագա ջրերը տրվում են նայած վաղերի պահանջին
10—15 անգամ: Շվերի հասունացումը չձգձգելու համար
վերջին ջուրը տալ սեպտեմբերի 15-ից վոչ ուշ: Քաղհան-
փխրեցում կատարել 4—5 անգամից վոչ պակաս:

Յու.ժու.մը կատարել վոչ պակաս 2 անգամից: Առաջին
սրսկումը կատարել, յերբ կան 4—5 տերևներ, իսկ յեր-
կրորդը՝ սկսած հունիսի վերջերից:

Ամառվա ընթացքում ջուր, տեսակավորել (և յառլի-
կավորել) տվյալ հիմնական փոփոխակի հետ խառնված
վոչ ստանդարտ մատերը, հետագայում այդպիսիք առանձ-
նացնելու համար: Յեվ վերջապես, յեթե արմատա-
կալածներն աշնանը չեն հանվելու և տնկվելու, ազա այդ
գեպքում թողնել տեղում ու թաղել մինչև գարուն:

Ավելորդ ենք գտնում խոսելու յերիտասարգ, վոչ բեր-
 քատու այգու խնամքի մասին, վորովհետև, ընդհանուր
 առմամբ, նույն ագրոտեխնիկական հիմնական աշխատանք-
 ներն են կատարվելու, ինչ բերքատու այգում և հետո այդ
 աշխատանքների մասին արդեն մասամբ խոսել ենք բեր-
 քատու այգու մշակության հարցերի կապակցությամբ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
1. Նախաբան	3
2. Այգիների պարարտացումը և գուգընթաց աշխա- տանքներ	5
3. Այգերաց	7
4. Վազերի ետելը (կտրելը) և հարակից աշխատանքներ	7
5. Այգիներ փորելու աշխատանքը	11
6. Վազի կանաչ հատումներ	13
7. Բաղհանի, փխրեցման և այլ գուգընթաց աշխա- տանքներ	16
8. Այգիների վառոգումը	17
9. Այգիների բուժումը	19
10. Բերքի պահպանության, բերքահավաքի մասին	22
11. Այգեթաղի մասին	24
12. Ինչպես տնկել նոր այգիներ	26
13. Այգու հողի նախապատրաստումը և տնկումը	30
14. Խաղողի տնկարանի կազմակերպումը	32

Գատ. խմբագիր՝ Ս. Մանասյան
Վեճարան՝ Արթ. Գրիգորյան

Պրիագրիչ՝ Խ. Այվազյան

Գլավիտի լիազոր № Գ-73

Հրատ. № 195 պատվեր № 175 տիրամ 2000

Հանձնված և արտադրության 1935 թ. մարտի 14-ին

Ստորագրված և տպագրելու 1935 թ. մարտի 28-ին

Փյունցիբատի տպարան, Յեքեան, Նալբանդյան 50

«Ազգային գրադարան»

NL0282692

19.589

15
35
609

ԳԻՆԸ 30 407.

1
1

**Агротехнические мероприятия по обработке
виноградников**

Составил М. МАЛХАСЯН

Адрес Зональной станции:
Эривань, I Совхоз (бывш. Сардарский сад).